

15. Словарь русского языка XI – XVII вв. [гл. ред. Г.А. Богатова]. – Вып. 5. – М. : Наука, 1978. – 392 с.
16. Словарь современного русского литературного языка в 17 томах / [под ред. Н.Ю. Шведовой]. – Т. 4. – М. – Л. : Изд-во АН СССР, 1955. – 1364 стлб.
17. Словарь русского языка XI – XVII вв. [гл. ред. Ф.П. Филин]. – Вып. 1. – М. : Наука, 1975. – 371 с.
18. Дискурсивные слова русского языка: опыт контекстно-семантического описания / [А.Н. Баранов, К. Бонно, Н.Б. Василевская и др.] ; под ред. К. Киселевой, Д. Пайара. – М. : Метатекст, 1998. – 447 с.

УДК 811.11:81'322.5/.373.7

Сарміна Г.Л.
(Київ, Україна)

ВАРІАТИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ШАНТАЖНИХ ЛИСТАХ

У статті проаналізовано варіативність фразеологічних одиниць у німецькомовних шантажних листах, розкрита природа появи варіантів, модифікацій та помилок у вживанні стійких сполук, визначена їх роль та розкриті чинники, що обумовлюють принципи і мотиви варіативності фразеолексем.

Ключові слова: фразеологізм, варіант, модифікація, шантажний лист, кримінальна комунікація.

В статье проанализирована вариативность фразеологических единиц в немецкоязычных шантажных письмах, раскрыта природа возникновения вариантов, модификаций и ошибок в употреблении стойких словосочетаний, определена их роль и раскрыты факторы, которые обуславливают принципы и мотивы вариативности фразеолексем.

Ключевые слова: фразеологизм, вариант, модификация, шантажное письмо, криминальная коммуникация.

The article analyzes variability of phraseological units in the German blackmail letters, the nature of variants, modifications and errors in the usage of set phrases was defined, the role and factors that cause principles and reasons of phraseolexems variability were determined.

Key words: phraseologism, variant, modification, blackmail letter, criminal communication.

Фразеологія є мовною універсалією та найбільш емоційним та образним пластом мови. У лексичному складі німецької мови стійкі словосполучення утворюють значний комплекс мовних одиниць та посідають чинне місце серед засобів номінації різноманітних об'єктів та явищ реального світу, а фразеологічний фонд мови та притаманні йому трансформації є одним із найпродуктивніших джерел аналізу. Про це свідчать численні

наукові роботи вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: В.С. Виноградова, В.П. Жукова, І.І. Чернишової, О.В. Куніна, Д.О. Добровольського, В.Д. Ужченко, О.І. Чередниченка, Х. Бургера, В. Фляйшера, П. Кюна тощо. Функціонуючи в усіх сферах комунікації як готіві одиниці мови, стійкі словосполучення є невід'ємною формою повсякденного світу мовців, елементом якого є шантажний лист, як мовно-культурний феномен. Цей факт і пояснює наявність значної кількості фразеологічних одиниць в листах такого типу, які, не зважаючи на численну кількість досліджень в області фразеології, ще не були досліджені, що і обумовлює **актуальність** дослідження.

Об'єктом дослідження є варіанти та модифікації фразеологічних одиниць, представлених в шантажних листах, **предметом** – мовні засоби репрезентації варіативності. **Матеріалом** слугують 1134 текстів автентичних німецькомовних шантажних листів.

Загальна проблема полягає у відсутності комплексного дослідження фразеологічних одиниць, їх варіантів та модифікацій, що передбачає розв'язання таких завдань:

- уточнити поняття «варіант» та «модифікація» у шантажних листах;
- визначити причини варіативності фразеологічних одиниць;
- проаналізувати принципи і мотиви варіативності стійких сполук;
- окреслити перспективи подальших досліджень.

Серед основних характеристик фразеологізму, вчені [1; 2; 3; 4; 5] виокремлюють щонайменш три, які властиві будь-якому стійкому словосполученню, а саме:

- полілексичність
- ідіоматичність
- семантично-синтаксична стабільність.

Різні ступені вираження цих характеристик уможливають трансформації структури та змісту, в свою чергу відносність структурної єдності була неодноразово підкреслена в чисельних роботах з фразеології [2; 4; 5], оскільки лексичні компоненти є рідко повністю незамінними. «Певним чином фразеологія є фактором нестабільності, переважно на лексичному рівні, що віддзеркалюється як наслідок на рівні синтаксису та морфології» [5: 205]. Фразеологічні одиниці сучасної німецької мови активно оновлюються, адже словниковий склад найшвидше реагує на екстралінгвістичні фактори, попри те, що розвиток мови відбувається на усіх рівнях. Різноманітні відхилення та зміни постають в залежності від кожної конкретної ситуації, типу тексту, комунікативного каналу тощо.

Варіативність фразеологічних одиниць у шантажному листі реалізується у формі варіантів, модифікацій та помилок. Лексикалізовані фразеологічні **варіанти** є узуальними та кодифікованими різновидами однієї фразеологічної одиниці [2: 25]. «Про наявність фразеологічного варіанту можна стверджувати, якщо щонайменш два фразеологізми мають однакове або подібне фразеологічне значення, а крім того, таку кількість формальних відповідностей, яка дозволяє ідентифікувати їх як рівнозначну лексему» [6: 29]. Відповідно до варіативного компоненту виокремлюють морфемні та топологічні, граматичні та лексичні варіанти [6: 29-31].

Варіанти у шантажному листі представлені наступними прикладами:

Wir legen sehr grossen Wert darauf, das dies auch in Zukunft so bleibt; Unser interesse ist – diese angelegenheit heute so schlicht und dezent wie irgend möglich über die bühne zu bringen; Also liebe leute – nicht abheben und stets die konsequenzen im auge behalten; Wir könnten Sie fertig

machen, so dass Sie in Europa keinen Fuß mehr fassen würden; Wollen Sie das Risiko eingehen...!? Natürlich kann es passieren dass ich die Tränen der Kinder mehr Beachtung schenken werde; Wir werden bei Nichtzahlung auch sofort Einzelheiten vorstehenden Sachverhaltes in Ihrem Heimatort in Umlauf bringen; Er zerbricht sich den Kopf, welche Tätigkeit Du ausüben kannst; In vielen Betrieben wird computerisiert und der Arbeiter steht auf der Straße.

Оказіональні фразеологічні **модифікації** характеризуються індивідуальністю та не є кодифікованими варіаціями стандартної форми фразеологізму [2: 26]. «Модифікації різняться від варіантів своєю okazaційністю, а також тим, що мовець утворює їх від відомої йому фразеолексеми з метою досягти специфічного ефекту» [6: 35]. Цей факт зумовлює притаманність модифікаціям помітного стилістичного ефекту. У шантажному листі фразеологічні модифікації представлені наступними прикладами:

Sie zahlen uns 50.000 DM in Bar,oder Ihre Enkelin endet wie das Huhn auf dem Stein; daß die Angelegenheit in diese Bahnen gelenkt wird; deren Ausmaß und Auswirkungen Sie scheinbar mit Ihrem kurzen Blick bis zum eigenen Tellerrand nicht in der Lage sind richtig einzuschätzen; denn kein Kind wird mit goldenem Arsch geboren; Wir bewegen uns wie die fische im wasser – ohne angst – ohne skrupel – und wir kennen den gegner; Geht das mit eueren interessen nicht zusammen zündet ihr euch die eigene hölle an !; Freiheit und Gesundheit ist der Menschheit höchstes Gut;

Sie wissen selber am besten, welche Opfer, Leistungen usw. von treuen Geschwistern, die im Segen stehen und handeln wollen,; Sie können Diesen Brief ignorrieren und die volle Konsequenz tragen,; Die storie ist zu heiss um sie unter der decke zu halten,; gesagt, was Sie nicht tun!; Unsere rumänischen Brüder können ein Lied über die Zeit ohne Geld mit viel Leid singen,; Dann wird es Tote geben von denen die meisten selbst die Schuld tragen,; so soll sich ihr krisenmanagement auf lange tage einrichten.

Модифікації є інтенційним втручанням у формальну побудову фразеологізму з метою здійснити на реципієнта певний вплив, варіанти, в свою чергу, вказують на невпевненість адресанта щодо обізнаності зі стандартною формою фразеолексеми. У випадку, якщо мають місце вагання між узуальністю та okazaційністю, можливими є граничні випадки, що віддзеркалюються у **спонтанних варіантах**. «Мовець вживає фразеологізм по іншому, аніж він кодифікований у словнику або вживається зазвичай, не переслідуючи при створенні такого формулювання певної комунікативної інтенції» [7: 346]. Спонтанні варіанти виникають шляхом реалізації фразеологізмів, що містять змістовно подібні компоненти, такі варіанти є адаптованими до контексту. Це можна проілюструвати за допомогою наступних прикладів:

Ihr liegt bloß auf dem Weg; Falls sie den Gedanken mit sich führen zur Polizei zu gehen werden wir es sofort erfahren; Nein das Thema wird in der Versenkung gehalten bis wieder einmal...; Jemand möchte Sie aus dem Weg haben; EIN LOCH IN DEN SCHEDEL BLASEN; Nun könnten Sie vielleicht noch auf die Idee verfallen;

Du sollst nicht auf blöde gedanken kommen; Wir wollen sie nur darauf aufmerksamkeit widmen das an und hinter unsere forderung keine 16 jährige steht,

Sie haben uns, den Vorstand von OrgName, in eine pikäre Lage gebracht,; Ich will nur mein Geld, dann kannst du von mir aus zur Hölle gehen, du billiges Flittchen,; Sie brauchen sich auch keine Mühe machen uns zu finden, das bekommen Sie garantiert nicht hin,; Um den

Kreis der möglichen Gewinner nicht unnötig in die Höhe zu treiben, haben wir folgende Idee als durchführbar gefunden.

Модифікації та варіанти є ідеолектичною ознакою та розглядаються нами як індивідуально-стилістичний індикатор шантажного листа, який є характерною ознакою типу тексту «шантажний лист» як зразок формулювань та типова форма висловлювання.

Від модифікацій та варіантів варто відокремлювати **помилки**. Помилки у вживанні фразеологізмів є «відхиленнями від кодифікованих (граматичних та лексичних) норм, яких було припущено без визначеної стилістичної інтенції» [2: 27]. До цієї групи ми прираховуємо обмовки, описки, а також контамінації з двох або більше фразеологізмів.

JETZT LIEGT ES AN IHNEN OB SIE DIE SACHE FRIEDLICH LÖSEN ODER AN DIE GROÙE KLOGE HÄNGEN WOLLEN; Wir wären dann wieder bei Null angekommen; Es liegt an ihren Händen Ihre mit Bürger und Mit Bürgerin zu retten; Lassen Sie Fantasie freie Lauf; obwohl NName die Vermietungen nach bestem Wissen durchgeführt hat.; Wir treffen euch mitten ins mark!; WIR WERDEN IHNEN SOVIEL UND SOLANGE ÖFFENTLICHEN DRUCK MACHEN.

Відхилення від норм вживання стійких словосполучень є характерною ознакою шантажного листа. Подібні відхилення є, як правило, індивідуальними, оскільки фіксують нетипові випадки вживання фразеологізмів, та в разі повторюваності в одному листі або серії листів, розглядаються як потенційно специфічні для певного автора. Безумовно, вживання окремих поодиноких фразеологізмів не може вважатися індивідуальною рисою, яка виокремлює укладача, як індивіда. На противагу цьому, стійка повторюваність, неодноразове вживання тотожних або регіонально маркованих стійких сполук, типові повторювані помилки, варіанти та модифікації в рамках серії шантажних листів свідчать про особливості мовлення укладача.

Аналізуючи некоректне вживання стійких сполук на емпіричному рівні, необхідно взяти до уваги той факт, що укладач шантажного листа може мати низький рівень освіти і припускати помилок на усіх мовних рівнях. З іншого боку, вагомою є гіпотеза про те, що трансформації можуть бути інтенційними та виступати складовою імітаційних стратегій. Основною стратегією адресанта шантажного листа є здійснення сильного емоційного впливу на адресата, як на вербальному, так і на невербальному рівні, з метою скерувати його дії, налякати та втримати над ним контроль, примусити діяти за своїми вказівками, що знаходить своє відображення у модифікаціях. Шантажний лист, як уособлення кримінальної поведінки, характеризується порушенням суспільних правил, і це певною мірою може слугувати виправданням порушенню правил мовлення.

Фразеологічні трансформації є не тільки ознакою, яка викарбовує шантажний лист та описує його сутність, проте водночас характеризує адресанта шантажного листа, як індивіда, який має специфіку мовних навичок, тобто характеризується вживанням особливих мовних засобів. Лексичні ознаки мови злочинця відіграють неабияку роль у встановлення авторства анонімного листа, тому варто розглядати лексикон адресанта шантажного листа комплексно, що і окреслює перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Palm C.* Phraseologie. Eine Einführung / Christine Palm. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1995. – 130S.
2. *Burger H.* Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen / Harald Burger. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2010. – 239S.
3. *Kühn I.* Lexikologie. Eine Einführung / Ingrid Kühn. – Tübingen: Niemeyer, 1994. – 127S.
4. *Wanzeck C.* Lexikologie: Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen / Christiane Wanzeck. – Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 2010. – 191S.
5. *Fleischer W.* Phraseologie des deutschen Gegenwartssprache / Wolfgang Fleischer. – Tübingen: Niemeyer, 1997. – 299S.
6. *Barz I.* Phraseologische Varianten: Begriff und Probleme / Irmhild Barz // Földes Csaba (Hg). Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachverwendung. Wien: Ed Praesens, 1992. – 232S. s. 25-47.
7. *Barz I.* Idiolektale Aspekte der phraseologischen Variation / Irmhild Barz // Gotthardt Lerchner ; Marianne Schröder ; Ulla Fix (Hg). Chronologische, areale und situative Varietäten des Deutschen in der Sprachhistoriographie. Festschrift für Rudolf Große. Frankfurt am Main u.a.: Lang, 1995. – 501S. s. 345-356.
8. *Hamori E.* Untersuchungen zu festen verbalen Wortverbindungen des Deutschen, 1, Das Phraseogramm / Eva Hamori. – Tübingen: Narr, 1999. – 150 S.
9. *Виноградов В.С.* Варьирование фразеологических единиц как лингвокультуроведческая проблема / Венедикт Степанович Виноградов // Степановские чтения. Проблема вариативности в романских и германских языках. Москва, 2001. – 8 с .
10. *Чернышева И.И.* Фразеология современного немецкого языка / Ирина Ивановна Чернышева. – Москва: Высшая школа, 1970. – 199 с.
11. *Dobrovolskij, D.* Idiome im mentalen Lexikon: Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung / Dmitrij Dobrovolskij. – Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier, 1997. – 288 S.
12. HSK 2007 – Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung = Phraseology: an international handbook on contemporary research. 2. Halbband / Volume 2. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2007. – 1183S.
13. Redewendungen, Duden. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Mannheim: Dudenverlag, 2011. – 959 S.